

Začela se je sezona obiranja zgodb

Tereza Gregorič je diplomirana dramaturginja; v času študija je sodelovala pri dveh projektih, ki sta prejela akademski Prešernovi nagradi (dramaturški zbornik razprav *Dramatik Peter Božič* in raziskava *Gledališka alternativa sedemdesetih in osemdesetih*). Od leta 2012 je zaposlena v SNG Nova Gorica; podpisuje se pod vrsto dramaturgij in režij, je soavtorica besedila za predstavo Tridesetletnice, ki od leta 2021 razveseljuje gledališko publiko, obenem deluje kot vodja Mladega odra AMO. Njen najljubši žanr je komedija, saj meni, da lahko s komičnim ostreje izrazimo družbeno kritiko in prikažemo neolepšano resnico zatiranih in zatiralcev. Nič čudnega torej, da se je pred nekaj leti odločila ustanoviti zasebni zavod Scaramouche, namenjen razvoju komedije in komičnih praks. Simpatična in radovedna Primorka sama sebi pravi kar primorski »bštard«, saj je malo Ajdovka, malo Brika, en piko Kraševka in še kaj ... V okviru GO! 2025 – prihajajoče Evropske prestolnice kulture soustvarja projekt *Sezona obiranja zgodb!*, ki temelji na zbiranju zgodb o življenju ob italijansko-slovenski meji.

Tereza, glede na to, da se pozna že vrsto let – sva sodelavki in prijateljici –, bo tudi najin pogovor za bralce *Navdiha* potekal v bolj sproščenem vzdušju ... Čeprav si poveva skorajda vse (*smeh*), pa o projektu, ki ti v tem obdobju vzame veliko časa, nisva še podrobneje spregovorili ... Za kaj natančneje gre?

Res je, Barbara (*smeh*). Če se vrnem k samim začetkom ... projekt sva s prijateljco Ano Perne, sicer teatrologinjo in kustosinjo, zasnovali že v letu 2018. Pozneje se je k projektu dejavno priključila pripovedovalka in instrumentalistka Renata Lapanja, ki ga je s svojim doprinosom zapeljala še v nekoliko bolj pripovedovalske vode. Ampak smisel in namen ostajata ista: medgeneracijsko povezovanje, nabiranje zgodb in pričevanj ljudi, ki živijo v obmejnem prostoru, ter poznejše umetniško obdelovanje pridobljenega gradiva v izvirnih pripovednih in komičnih oblikah. V zaključni fazi projekta bo tako nastala gledališka predstava, ki bo, tako upamo, v žlahtnem komedijskem žanru spregovorila o mitologijah vsakdanjega življenja ob meji.

Dejstvo, da projekt temelji na nabiranju zgodb, pogojuje določeno odprtost. A vendarle, k čemu se tematsko usmerjate?

Izpostaviti želimo ključne družbene vidike v zgodovini življenja ob meji in prikazati časovne primerjave, ki jih bodo podale razlike v generacijskih pogledih, denimo solidarnost pri gradnji mesta v primerjavi z individualnostjo sodobnega časa ...

Zanimive so tudi posledice inflacije v osemdesetih letih prejšnjega stoletja v primerjavi z današnjo, kako je na to vplivalo in vpliva življenje ob meji ... in še in še. Raziskovanje in pregledovanje že zapisanega gradiva ter zbiranje pričevanj nas je usmerilo k tematiki dela – dela kot pogoja preživetja in enega ključnih vidikov življenja. Iz zgodovinske perspektive tema ponuja tudi možnost odkrivanja različnih oblik človeške iznajdljivosti.

Poznamo denimo primere žensk, »krušaric«, ki so znaten delež dohodka v gospodinjstvu prispevale s peko kruha in ga nato prodajale v Trstu, ali tistih, ki so gospodinjile čez mejo.

Drži. Takih in podobnih zgodb je toliko, kot je bilo ljudi samih. Če se usmeriva prav na te ženske – njihovo delo je znatno pripomoglo k ženskemu opolnomočenju in samostojnosti, saj so si z dobičkom pridobile več pravic v zakonskem življenju. O tem je denimo pisala zgodovinarka Marta Verginella; njene razprave so nas navdihnile in usmerile k raziskovanju pozicije žensk v družbi: številni primeri namreč kažejo, kako je prejetje italijanskih pokojnin, ki so jim pripadle po možeh, izboljšalo njihov gmotni položaj. Prenekateri se z nasmeškom na obrazu spominjajo rojstnih dni, ko jim je *nona* v žep zatlačila 100.000 lir.

Pri izvajanju projekta ste se obrnile na strokovnjake z različnih področij ...

Seveda! Zavedamo se, da je bilo območje ob italijansko-slovenski meji v vidni meri že obdelano z zgodovinskega in drugih vidikov. Omeniti velja projekte Anje Medved, etnološki doprinos Pavla Medveščka, delo zbirateljev Zorana Jelinčiča, Marte Mazora, na ajdovskem področju Franca Černigoja in drugih. V procesu raziskovanja smo

se obrnile na Barbaro Ivančič Kutin, strokovnjakinjo na področju folkloristike, in Marka Klavoro, strokovnjaka na področju ustne zgodovine, ki je v začetku julija izvedel javno delavnico. Na tej je pojasnil, v čem se intervjuji, po katerih posega ustna zgodovina, razlikujejo od siceršnjih intervjujev – kar je bilo udeležencem v veliko pomoč pri nadaljnjih srečanjih s pričevalci. K sodelovanju smo namreč povabile mlade z obeh strani meje, ki so poleti zbirali zgodbe in jih jeseni predstavili na pripovedovalskem večeru.

Kaj kažejo doslej zbrane zgodbe? Kako so ljudje pripravljeni razkriti del sebe?

Vsekakor so ljudje, ki živijo na tem območju, zgovorni; zdi se, da so neusahljiv vir zanimivih pripovedi. Tako lastnih kot zgodb svojih prednikov. Prav gotovo pa prevladujejo zgodbe *kontrabanta* oziroma *švercanja*. Gospa Ivanka, ki je imela gostilno na Cesti pri Ajdovščini, je denimo rada prešvercala kakšno dobro kavo. Na meji jo je carinik pregledal in kavo vzel, Ivanka pa se je razočarana vrnila domov. Ni preteklo dva dni, ko se je taisti carinik pojavil v njeni gostilni in si naročil – nič drugega kot – kavo. Prebrisana Ivanka mu je čez kafetiero spustila vodo in mu jo postregla. Carinik pa reče: *Gospa Ivna, danes pa ni dobra kava*. In Ivanka odvrne: *Sej ta dobre mi nejste pstili čez!* Od takrat naprej na carini ni več imela težav.

Kaj vam doslej daje največ zadovoljstva pri projektu?

Najbolj nas pritegne delo na terenu, kjer spoznavamo različne ljudi in njihove zgodbe, pripovedi o vsakdanjem življenju, ki so za uradno zgodovino morda robne, za raziskovanje življenja ob meji pa bistveno prispevajo k sestavljanju mozaika mnogoterih usod. Zanimajo nas zgodbe, ki se na prvi pogled morda zdijo skorajda preveč preproste, vendar prav te v veliki meri prispevajo k razumevanju osebnostnih značilnosti ljudi, ki živimo ob meji. V komičnem smislu se nam zdi zanimivo, kako kljubuje oblastem preprost človek, ki z malo iznajdljivosti zaobide še tako strog in rigiden carinski ali kakršen koli drugi nadzor. Tako sta mejo v vsej njeni absurdnosti pokazala čebelarja: slovenski čebelar je v prazne panje zložil satovje z medom in jih pripeljal na mejo, medtem ko je italijanski pripeljal samo čebele, te so med zavohale in ga prenesle čez mejo. Italjan je nato samo še poravnal in kupčija je bila opravljena.

Ana Perne in Tereza Gregorič na delavnici ustne zgodovine v Xcentru v Novi Gorici.

Kaj lahko bralci in prebivalci goriškega in širšega okolja pričakujejo od obiranja zgodb?

V poznejših fazah bomo z interaktivnimi gledališko-pripovedovalskimi dogodki gostovali po obmejnih vaseh in tako vzpostavljali stik z lokalnimi prebivalci ter s tem nadgrajevali zbiranje zgodb na terenu. Sodelovali bodo tako mladi ustvarjalci kot profesionalni gledališčniki, s katerimi bomo izbrane vsebine predstavili tudi v sklepni fazi projekta, leta 2025 v Slovenskem narodnem gledališču Nova Gorica.

Vse, ki pa bi želeli zgodbe deliti z nami, prijazno vabim, da nam pišete na zavod.scaramouche@gmail.com ali nas kontaktirate na facebook profil zavoda.

Tereza, hvala za podroben vpogled v projekt. Tebi in tvoji ekipi želim še veliko ustvarjalnega duha in nabiranja neprecenljivih zgodb, ki so zaznamovale življenje ob meji.

Barbara Skorjanc

David Verlič